

Nr 55.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående upplåtelse i vissa fall av mark å renbetesfjällen i Jämtlands län m. m.; given Stockholms slott den 8 februari 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

G. E. Sträng.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Föredraganden, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet.

Genom beslut den 28 januari 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt f. d. generaldirektören L. Berglöf att verkställa utredning rörande vissa med lapparnas förhållanden sammanhängande spörsmål. Utredningsmannen har därefter med skrivelse den 15 september 1945 inkommit med utredning och förslag rörande bland annat reglering av äldre lägenheter, som av lappar upptagits å renbetesfjällen i Jämtlands län. Över förslaget ha yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, allmänna lönenämnden och länsstyrelsen i Jämtlands län. Vid domänstyrelsens yttrande ha fogats yttranden från överjägmästaren i mellersta Norrlands

distrikt och jägmästaren i renbetesfjällens revir. Länsstyrelsen har överlämnat yttrande från lappfogden i länet.

Innan jag närmare ingår på förslaget och de däröver avgivna yttrandena, torde jag i anslutning till en av utredningsmannen upprättad redogörelse få lämna följande uppgifter rörande nuvarande förhållanden m. m. å ifrågavarande område.

Av gammalt har förekommit, att lappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke längre varit i stånd att flytta med sina renar mellan de olika betesområdena, slagit sig ned vid någon sjö inom fjälltrakterna för att söka sin försörjning genom fiske och jakt samt avkomsten av de renar de alljämt kunde äga och som för deras räkning omhänderhades av renskötande stamfränder. Vanligt har även varit att lappar, som av någon anledning, såsom rovdjurs härjningar eller olyckshändelser eller sjukdom bland renarna, förlorat dessa och icke kunnat fortsätta med renskötseln eller som tröttnat på denna näring, på liknande sätt bosatt sig. Vid dessa boplatser ha mången gång pläгат hållas några getter och en eller annan ko, till vilka foder samlats å myr- och bäckängar. Där förhållandena det medgivit, har uppodlats något mindre område till potatisland, varjämte mark röjts upp och utlagts såsom äng. Bostäderna ha ofta varit av mycket primitiv beskaffenhet. I enstaka fall har inträffat, att dylika bosättningar utvecklats till jordbrukslägenheter.

I Västerbottens och Norrbottens län ha legitimerandet av dylika bosättningar skett i samband med avvitrningen eller med stöd av särskilda författningar. Några allmänna stadganden rörande genomförandet av en motsvarande ordning inom Jämtlands län ha icke meddelats. Allenast vissa reglerande föreskrifter ha av Kungl. Maj:t givits för ett par lokala grupper.

Under senare tid ha utfärdats bestämmelser rörande beredande av möjlighet för lappar, som icke bedriva renskötsel, att slå sig ned såsom bofasta och skaffa sig lägenheter. Detta skedde första gången genom kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314), enligt vilken under vissa förutsättningar kunde upplåtas såväl jordbrukslägenheter som bostadslägenheter. Denna kungörelse, som icke blev tillämpad inom Jämtlands län, ersattes sedermera av kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. Även sistnämnda kungörelse avser histånd åt lappar som lämnat renskötseln genom upplåtelser till dem av jordbrukslägenheter eller bostadslägenheter. I kungörelsen föreskrives att, därest Kungl. Maj:t förordnat, att inom Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län å för ändamålet förvärvat eller kronan eljest tillhörig mark skall avsättas område för upplåtelser åt lappar, å sådant område må i enlighet med i kungörelsen meddelade bestämmelser under nyttjanderätt upplåtas lägenheter av nämnda slag. Lägenheterna stå under egnahemsnämndens vård och förvaltning. Vid handläggning i egnahemsnämnden av ärende om upplåtelse av lägenhet skall vederbörande lappfogde ingå såsom ledamot i nämnden. Jämväl vederbörande överjägmästare skall vara ledamot av nämnden, när fråga

är om behandling av ärende avseende rätt för nyttjanderättshavaren till skogsförnödenheter, kreatursbete, jakt eller fiske å kronomark, som står under domänstyrelsens förvaltning. Vidkommande renbetesfjällen har sistnämnda stadgande mindre betydelse, då förvaltningen av dem är delad å kammarkollegiet och länsstyrelsen, och endast skogsmarken omhänderhaves av domänstyrelsen.

I fråga om upplåtelse av jordbrukslägenheter föreskrives i kungörelsen nr 484/1941 i huvudsak följande.

Jordbrukslägenhet upplåtes på arrende. Upplåtelse får ej ske, om därigenom skulle föranledas att nödig arbetskraft komme att saknas inom renskötseln eller renbetesmarker lämnas outnyttjade av brist på utöware av nämnda näring. Jordbrukslägenhet må upplåtas endast till lapp, som enligt renbeteslagen äger rätt till renskötelse men icke är i tillfälle att utöva denna näring. Upplåtelse må ske allenast till den, som är minst 21 år gammal, känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet samt prövas äga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk. Lägenhetsinnehavaren får ej jämsides med lägenhetens brukande på stadigvarande sätt driva renskötelse eller biträda däri, såvida icke egnahemsnämnden efter framställning av innehavaren lämnar tillstånd därtill. Sådant tillstånd må lämnas endast om lappen kan antagas äga förutsättningar att samtidigt med renskötseln på ett tillfredsställande sätt handhava jordbruket å lägenheten. Till jordbrukslägenhet skall läggas odlingsbar mark till den omfattning att innehavaren och hans familj kunna, sedan lägenheten blivit uppodlad, erhålla sin huvudsakliga utkomst av jordbruket å lägenheten. Finnes stadigvarande arbetstillgång i orten eller möjlighet till försörjning genom hemslöjd, pälsdjursuppfödning eller dylikt, må dock till lägenheten läggas mindre areal odlingsmark än nyss sagts. Kronan lämnar lägenheten färdig att omedelbart tagas i bruk. Sålunda skall lägenheten vid tillträdet vara försedd med boningshus och nödiga ekonomibyggnader m. m., varjämte av marken så stor del skall vara iordningställd, att två kor kunna födas å lägenheten och potatis odlas för husbehovet. Innehavaren av lägenheten åligger sedan att inom fastställd tid uppodla den övriga odlingsbara marken. Till uppodling av åker m. fl. åtgärder för befrämjande av jordbruket kan utgå bidrag av statsmedel. Lägenhetsinnehavaren åligger att svara för underhållet av byggnader och övriga anläggningar. Han äger rätt att från kronans mark erhålla virke till reparationer av byggnader och anläggningar samt till stängsel och annat husbehov ävensom skogsfång till bränsle. Jakträtt å lägenheten, med undantag för jakt efter älg, tillkommer innehavaren. Dessutom bör han beredas rätt att utan avgift jaga och fiska inom visst bestämt område å närliggande kronomark. Där hägnad betesmark icke kan anordnas å lägenheten, må lappen tillerkännas rätt att å anvisat område åv kronans mark erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda hästar och nötkreatur. I den mån särskilda medel ställas till förfogande för ändamålet, må lappen årligen tilldelas för jordbruket å lägenheten erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor. Innehavaren av lägenheten kan erhålla inventarielån med högst 1 500 kronor. Sedan två tredjedelar av lånets belopp återbetalats, kan medgivnas, att övrig del av låneskulden efterskänkes. Till skydd för de renskötande lapparna och deras renskötelse stadgas bland annat, att lägenhetsinnehavaren icke är berättigad till ersättning för skada, som förorsakas av renarna, utan så är att den, vilken vårdar om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Vidkommande bostadslägenheterna stadgas i kungörelsen nr 484/1941.

Bostadslägenhet må upplåtas endast åt lapp, som förut drivit rensköttsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed. Upplåtelse må ej ske till den, som uppenbarligen skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle. Upplåtelse må ej ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid. Det åligger den lapp, som innehar lägenheten, att på föreskrivet sätt bebygga lägenheten. Härtill kan han få hjälp med högst 2 500 kronor. Någon lega för lägenheten erlægges ej, dock att när lägenhet ånyo upplåtes kan fastställas en billig avgift. Rörande rätt till virke gälla motsvarande regler som för innehavare av jordbrukslägenhet. Lappen bör beredas rätt att utan avgift jaga och fiska inom visst område å kronomarken. Han kan medgivnas att å kronans mark beta nötkreatur till visst antal ävensom att avbärga slätteräng. Vad som rörande innehavare av jordbrukslägenhet stadgas angående skydd för de renskötande lapparna och renskötelsen äger motsvarande tillämpning i fråga om innehavare av bostadslägenhet. Vid nyttjanderättens upphörande tillfaller lägenheten i befintligt skick kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än egnahemsnämnden prövar skäligen.

Bebyggelse har emellertid skett icke allenast av sådana lappar som av en eller annan anledning lämnat renskötseln. Särskilt i Jämtlands län har länge varit vanligt, att de renskötande lapparna skaffat sig stugor, där familjen haft en centralpunkt och varifrån renskötseln bedrivits. Dessa stugor ha oftast varit belägna å den trakt, där renarna plägat uppehålla sig den längsta tiden av året, d. v. s. å höst- och vårbetesmarkerna. Lagstiftningen rörande lapparna utgick länge från att, såsom i gammal tid, lapparna med sina familjer skulle året om följa renarna för dessas övervakande och vård och att en fast bostad för lappfamiljerna varken kunde eller borde förekomma. De tidigare lapplagarna upptogo fördenskull inga bestämmelser angående rätt för lapparna att åt sig uppföra stugor och sålunda ej heller angående ordningen för dylik bebyggelse. Först i nu gällande 1928 års renbeteslag har spörsmålet blivit föremål för reglering. Det stadgas där i 42 § att, i den mån för renskötelsens drivande erfordras, må lapp å renbetesfjällen uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad. Härför kräves dock tillstånd av länsstyrelsen. Byggnaden må förläggas endast å plats som med hänsyn till renskötelsen å trakten och andra förhållanden är lämplig och får ej göras större än för dess ändamål av bostad åt lapp, som driver rensköttsel å trakten, är nödvändigt. Länsstyrelsen meddelar de särskilda bestämmelser i avseende å byggnadens beskaffenhet och nyttjande, som prövas erforderliga.

Enligt renbeteslagen må ock lapp, som äger rätt till rensköttsel, i vissa fall upptaga odling å renbetesfjällen. Jämväl härtill kräves tillstånd av länsstyrelsen. Odlingen må endast vara av mindre omfattning. Den får icke vara till hinder för renskötelsen å trakten, och lappen får ej antagas kunna genom odlingens nyttjande komma att eftersätta vården om sina renar. Den som upptagit odling är pliktig att själv stå skada, som å odlingen förorsakas av renar, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Inom Jämtlands län förekommer ytterligare en grupp av lagligen upp-

låtna lägenheter å de renskötande lapparnas särskilda områden. Vid avvittningen hade dessa områden blivit avsevärt kringskurna. För att bättra lapparnas svåra ställning medgåvo statsmakterna inköp av en del kringliggande hemman och lägenheter för områdenas utvidgning. Å nämnda fastigheter, vilka nu ingå under renbetesfjällen, funnos sedan gammalt odlingar, och dessa inägor ha utarrenderats. I främsta rummet utgöras arrendatorerna av fastigheternas tidigare ägare eller dessas avkomlingar. Även en och annan lapp finnes, som är arrendator. Upplåtelse av dessa arrendelägenheter sker genom länsstyrelsen enligt särskilda kontrakt.

Såsom förut berörts finnas i Jämtlands län lägenheter, som tidigare utan tillstånd upptagits av lappar. Dessa lägenheter äro 44 till antalet, 6 av dem bebos av renskötande lappar. De förete inom sig flera olika typer med avseende å såväl nuvarande beskaffenhet som möjlighet till framtida utveckling. Mången gång torde vara svårt att avgöra, om en dylik lägenhet bör hänföras till jordbruks- eller bostadslägenhet. I allmänhet äro de dåliga ur jordbrukssynpunkt och kunna oftast icke bereda utkomst åt sina innehavare. Åker förekommer endast i mycket obetydlig omfattning. I många fall finnes å lägenheterna blott ett fåtal större husdjur. Enligt länsstyrelsens uppfattning kan endast ett tiotal av lägenheterna utvecklas till självständiga jordbruk. Å såväl jordbruks- som bostadslägenheterna finnas i allmänhet både bostadshus och en del andra byggnader. Hållas kreatur å lägenheten, ha ladugård och utrymmen för förvaring av foder o. d. byggts.

Vid lägenheternas anläggning lär ej ha förekommit någon närmare prövning av platsens lämplighet för odling eller nybyggesverksamhet i övrigt liksom ej heller huruvida belägenheten av stället kunde vara till intrång för renskötseln. Andra synpunkter för lägenhets upptagande ha gjort sig gällande, såsom tillgång till fiske och bränsle samt önskvärdheten för lägenhetsinnehavaren att bo nära renbetesmarkerna för att ha bättre uppsyn över de renar, som han fortfarande kunde ha kvar i andra lappars vård, och lättare kunna träffa sina stamfränder.

I vissa avseenden kunna ha givits bestämmelser samhörande med lappens innehav av lägenhet. I regel ha till lappen på vissa år upplåtits naturslätter och bete. Dylika upplåtelse ske för närvarande med stöd av 56 § renbeteslagen. Det stadgas där att, om å renbetesfjällen upplåtelse av bete, slätter och vissa andra nyttigheter, som icke av lapparna användas, kan ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse mot avgift meddelas av länsstyrelsen.

Huruvida jordbruks- och bostadslägenheternas innehavare äga att å kronans marker taga husbehovsvirke och vedbrand samt jaga och fiska torde i många fall vara tveksamt. Jämlikt renbeteslagens bestämmelser kräves nämligen härför, att lägenhetsinnehavaren är sådan lapp, som alltjämt må utöva renskötsel, samt tillika att han tillhör lappby.

Särskilt tillstånd att upptaga och innehava själva platsen för lägenheten och att där uppföra bostadshus, ladugård m. m. har icke ordnats med undantag för ett par lokala grupper, nämligen lägenheterna å två på de gamla

renbeteslanden i Offerdals socken belägna platser, Jensmessholmen och Rönnbacken. På framställning av länsstyrelsen i Jämtlands län ställde Kungl. Maj:t år 1921 till länsstyrelsens förfogande 60 000 kronor att användas dels för ordnande av odlings- och byggnadsförhållandena å Jensmessholmen och dels såsom bidrag till odlingsföretag därstädes enligt vissa grunder. Vidare medgavs, att för ändamålet erforderligt byggnadsvirke finge efter utsyning kostnadsfritt tagas å angränsande renbetesland, varjämte länsstyrelsen be- myndigades att med vederbörande lägenhetsinnehavare å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar avsluta arrendekontrakt i överensstämmelse med ett av 1919 års lappkommitté upprättat formulär. Sedermera har Kungl. Maj:t den 12 november 1926 bifallit en framställning från länsstyrelsen att av besparingar å de medel, som beviljats för ordnande av lappnybyggena å Jensmessholmen, finge användas vad som erfordrades för att sätta en angiven lägenhet i Rönnbacken i samma skick i avseende å hus och jord som nybyggena i Jensmessholmen ävensom att för ändamålet kostnadsfritt finge tagas erforderligt virke å angränsande renbetesland.

Utredningsmannens förslag innebär följande.

Kungörelsen nr 484/1941 skall i huvudsakliga delar göras tillämplig jämväl å upplåtelse till lapp av lägenhet, som före kungörelsens ikraftträdande upptagits på renbetesfjällen i Jämtlands län och av honom innehaves. Beträffande dylik upplåtelse skola endast i vissa av utredningsmannen närmare angivna hänseenden gälla särskilda regler. De medel, som ställts till förfogande för bebyggande och iordningställande av lägenheter upplåtna enligt nämnda kungörelse, för inventarielån åt arrendatorerna å dessa lägenheter samt för årsbidrag till anskaffande av för jordbruket erforderliga förnödenheter, skola få användas till förmån jämväl för ifrågavarande äldre lägenheter. Kostnaderna för förflyttning av innehavare av äldre lägenhet eller lappbostad, som måste nedläggas, skola intill ett belopp av 2 000 kronor för varje flyttad lappfamilj efter Kungl. Maj:ts prövning utgå av statens lappfond. I samband med regleringen av de äldre lägenheterna bör kronan övertaga ansvaret för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å de i kungörelsen nr 484/1941 avsedda lägenheterna.

Såsom motivering till sitt förslag att *kungörelsen nr 484/1941 skall göras tillämplig å de lägenheter, som före ikraftträdandet av kungörelsen upptagits å renbetesfjällen i Jämtland*, har utredningsmannen anfört, att det för erhållande av ordning i lapparnas bosättning å renbetesfjällen vore önskvärt, att även dessa lägenheter bleve föremål för reglering. Utredningsmannen har ansett, att ifrågavarande äldre lägenheter med hänsyn till sin uppkomst och anledningen till denna i allmänhet vore att likställa med lägenheter upplåtna med stöd av kungörelsen nr 484/1941. På grund härav och då genom nämnda kungörelse bland annat avsetts, att för framtiden förhindra att lappar, vilka ej längre dreve renskötsel, olagligen upptoge lägenheter på renbetesfjällen, vore det enligt utredningsmannens mening lämpligt, att bestämmelserna i kungörelsen i största utsträckning gjordes tillämp-

liga jämväl å de äldre lägenheterna. En dylik legalisering av dessa, där den kunde genomföras, syntes önskvärd även för att, där så tarvades, reglera lägenhetsinnehavarnas rätt att å renbeteslanden tillgodogöra sig erforderliga nyttigheter såsom skogsfång, fiske m. m. Även möjlighet att å lägenheterna innehava ladugårdar, lador o. d. borde ordnas.

Utredningsmannen har emellertid funnit tillämpning å de äldre lägenheterna av kungörelsen nr 484/1941 i dess helhet icke möjlig, utan särskilda bestämmelser borde enligt utredningsmannens mening gälla i vissa hänseenden. Härom har utredningsmannen anfört.

En legalisering av lägenheterna helt i anslutning till 1941 års kungörelse skulle förutsätta, att med avseende å lägenhetsinnehavarens personliga kvalifikationer, ställets läge och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt fyllas de fordringar, som kungörelsen upptager för att upplåtelse skall kunna medgivas.

Dessa i 1941 års kungörelse angivna förutsättningar torde endast i begränsad utsträckning vara för handen beträffande de äldre lapplägenheterna. Bland annat torde kungörelsens krav, att å jordbrukslägenhet skall finnas så mycket odlingsbar mark, att innehavaren och hans familj kunna efter markens uppodling finna sin huvudsakliga utkomst av jordbruk, uppfyllas endast med avseende å ett mindre antal lägenheter. Länsstyrelsen har beräknat deras antal till 10. Det torde även vara tveksamt, huruvida annat än i undantagsfall sådana omständigheter föreligga, att lägenhetsinnehavaren kan bereda sig utfyllnad i inkomst genom stadigvarande arbete i orten, hantverk o. d., vilket i kungörelsen uppställs såsom ett andra alternativ för att, där endast en mindre areal odlingsmark finnes, upplåtelse med rättigheter såsom för jordbrukslägenhet skall medgivas.

Förhållandena torde nödvändiggöra att, när det gäller de äldre lägenheterna, vid prövningen av deras lämplighet såsom jordbrukslägenheter vissa eftergifter få göras i kungörelsens regler. Samma fordringar kunna näppeligen uppställas som i de fall, där fråga är om anläggandet av en ny lägenhet. Hänsyn må tagas till, att en familj ofta under lång tid dragit sig fram på lägenheten och där haft sitt hem. För att kunna bli betraktad såsom jordbrukslägenhet synes dock i varje fall böra krävas, att förutsättningar föreligga, att lägenheten med de möjligheter till jordbruk eller arbete i orten för innehavaren, som där finnas, skall kunna för framtiden utgöra väsentligt stöd för dennes och hans familjs försörjning.

Liknande synpunkter torde få tillämpas i fråga om de personliga krav, som ställas på innehavarens lämplighet att förestå lägenheten. Lappen å lägenheten är eventuellt aldrig och saknar större ekonomisk förtänksamhet eller förmåga såsom jordbrukare. Måhända är han ej heller alltid sådan lapp, som enligt renbeteslagen äger rätt till renskötsel eller, om han har sådan rätt, saknar tillfälle att utöva sagda näring. Lagens förutsättningar i berörda hänseenden torde icke böra uppställas såsom ovillkorliga. På frågan torde bland annat få inverka, om å lägenheten finnas barn lämpliga att biträda vid lägenhetens skötsel och att eventuellt framdeles övertaga denna eller huruvida omständigheterna i övrigt bjuda en framkomlig lösning.

Jordbrukslägenhet, som upplåtes enligt 1941 års kungörelse, skall jämlikt 7 § vid tillträdet vara försedd med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Å de äldre lapplägenheterna finnas redan bostadshus samt åtminstone en del ekonomihus och anläggningar för jordbruket. I de flesta fall torde emellertid förefintliga byggnader och andra anläggningar vara i mindre gott skick eller ofullständiga.

Det synes skäligt, att i samband med upplåtelse av äldre lägenhet för jordbruksändamål erforderliga byggnader samt övriga anläggningar lämnas i brukbart och fullständigt skick samt att kronan påtager sig de kostnader, som härav påkallas. Lägenhetsinnehavarna skulle härigenom komma i samma ställning som den upplåtelseägare, vilken erhåller en ny lägenhet.

Det synes böra överlämnas åt egnahemsnämnden att avgöra, huruvida undantag från de allmänna reglerna må, på sätt förut föreslagits, medgivas och innehavaren av lägenheten erhålla tillstånd att behålla denna med motsvarande rätt, som tillkommer arrendator av jordbrukslägenhet upplåten enligt 1941 års kungörelse.

Skulle befinnas att lägenhet trots de sålunda jämkade bestämmelserna icke kan godtagas såsom jordbrukslägenhet eller därmed jämställd stödlägenhet, bör tillses, om den kan upplåtas såsom bostadslägenhet. Vid prövning av möjligheten för innehavare av äldre lapplägenhet att få denna till sig upplåten såsom bostadslägenhet torde emellertid få medgivas en motsvarande lindring av de i 1941 års kungörelse intagna bestämmelserna angående hans ställning i förhållande till renskötseln som föreslagits med avseende å upplåtelse av jordbrukslägenheter. Sålunda bör ej ovillkorligen fordras, att lappen förut skall ha drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring eller att, om han gjort detta, han upphört därmed till följd av minskad arbetsförmåga.

Till utrönande av de äldre lapplägenheternas beskaffenhet och lämpligaste disposition borde enligt utredningsmannens mening verkställas *en inventering av hela lägenhetsbeståndet* genom en nämnd bestående av förutom lappfogden två av egnahemsnämnden utsedda personer, av vilka den ene borde vara jordbrukssakkunnig och den andre borde äga kännedom om bebyggelse å mindre gårdar. Rörande den föreslagna inventeringen har utredningsmannen i övrigt anfört följande.

Vid inventeringen bör bland annat undersökas lägenhetens lämplighet för odling och i övrigt för jordbruksdrift, möjligheterna till arbetstillfällen och andra förvärvskällor i orten, tillgång till skogsförnödenheter, fiske och jakt, ställets belägenhet i förhållande till renskötseln och om därigenom olägenhet kan förorsakas denna eller i övrigt de renskötande lapparna, vidare lägenhetsinnehavarens ställning såsom renskötare eller förutvarande renskötare, hans förmåga att fortfarande deltaga i renskötseln och huruvida han åtnjuter renskötselprivilegium enligt renbeteslagen och tillhör lappby, om lägenhetsinnehavaren, där fråga är om jordbrukslägenhet, fyller de i 1941 års kungörelse uppställda personliga fordringarna för erhållande av dylik lägenhet samt lägenhetsinnehavarens ekonomiska ställning.

I anslutning till den vid inventeringen vunnna utredningen bör med stöd av förut angivna grunder ske ett bedömande, huruvida lägenhet överhuvud må bestå eller om den bör nedläggas på grund av mindervärdig beskaffenhet eller såsom hinderlig för renskötseln eller eljest för lapparna vid tillgodogörande av dem tillkommande rättigheter. I förra fallet bör företagas en urskiljning av de lägenheter, som böra betraktas såsom jordbrukslägenheter, och de, vilka icke kunna givas denna karaktär utan äro att anse såsom bostadslägenheter, samt tillika prövas, huruvida bosättning allenast utgöres av sådan stuga, som jämlikt renbeteslagens bestämmelser är att behandla såsom bostad åt renskötande lapp. Finnes lägenhet böra nedläggas, må tillses, om åt lägenhetens innehavare lämpligen bör anskaffas annan lägenhet och till vad belopp kostnaden för hans förflyttning dit skulle belöpa. Dylik förflyttning torde dock ifrågakomma endast i få fall.

Vad särskilt angår lägenheterna å Jensmessholmen återfinnas bland dem olika typer. Här ligga lägenheter, som må betraktas såsom jordbrukslägenheter, såsom bostadslägenheter, vilka innehavas av lappar som lämnat renskötelsen, eller ock såsom renlappbostäder. En uppdelning får ske, så att det område, som upptages av lägenheter tillhörande de båda förstnämnda typerna, utbrytes för sig, under det de renskötande lapparnas bostäder behandlas enligt 42 § renbeteslagen. Skulle det befinnas, att innehavare av dylik jordbruks- eller bostadslägenhet eller renlappbostad icke önskar en reglering av sitt innehav enligt den här föreslagna nya ordningen, må han med stöd av det kontrakt, som med honom upprättats angående lägenheten, sitta kvar å denna intill dess tiden för kontraktets giltighet utlöper. För alla lägenheter, med undantag möjligen för en enda, torde detta ske senast 1949.

Utredningsmannen har vidare anfört, att de äldre lapplägenheter, vilkas upplåtande till sina innehavare icke kunde medgivas ens efter de föreslagna modifierade reglerna, borde, där de ej ansåges böra omedelbart nedläggas eller förflyttas, av länsstyrelsen till innehavarna upplåtas med livstidsnyttjanderätt genom kontrakt, upprättade i anslutning till de i 1941 års kungörelse givna föreskrifterna för bostadslägenheter. Då enligt 1941 års kungörelse förutsattes, att de områden å renbetesfjällen, varå upplåtelser av lägenheter finge ske, särskilt avsattes för ändamålet, borde även områdena för de äldre lapplägenheter, som komme att bibehållas, utbrytas från renbetesfjällen. Hinder borde ej föreligga att särskilt område utlades för enstaka lägenhet eller för allenast ett par lägenheter.

I fråga om de av utredningsmannens förslag rörande de äldre lägenheterna föranledda kostnaderna har utredningsmannen anfört följande.

Enär legaliseringen av förevarande lapplägenheter är avsedd att anknytas till bestämmelserna i 1941 års kungörelse, synas särskilda medel ej behöva beräknas för genomförande av omläggningen beträffande lägenheterna, utan torde vad som tarvas kunna bestridas av det belopp, som redan ställts till förfogande för upplåtelser enligt kungörelsen. Genom beslut den 6 juni 1941 har Kungl. Maj:t medgivit, att av dåvarande jämtländska renbetesfjällens skogsfond till egnahemsstyrelsen finge på rekvisition i mån av behov utbetalas högst 500 000 kronor, varav egnahemsstyrelsen finge disponera dels 450 000 kronor till gäldande bland annat av kostnader för bebyggande och iordningställande i övrigt av lägenheter upplåtna jämlikt 1941 års kungörelse samt de statsbidrag, som vederbörande nyttjanderättshavare kunde tilldelas för utförande av odlings- eller byggnadsarbeten å lägenheterna, ävensom andra löpande utgifter för desamma dels ock 50 000 kronor för utlämnande i samband med upplåtelse av jordbrukslägenheter av inventarielån åt arrendatorerna för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheterna. Vidare förklarade Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville efter framställning från egnahemsstyrelsen anvisa medel ur nämnda skogsfond till bestridande av kostnaderna för utlämnande åt arrendatorerna av konstgödselmedel och andra för jordbruket erforderliga förnödenheter till ett värde för var och en av högst 150 kronor för år.

Av de genom Kungl. Maj:ts nämnda beslut anvisade medlen ha hittills utbetalats 59 900 kronor av delbeloppet å 450 000 kronor och 650 kronor av det för inventarielån avsedda beloppet. Av anslaget återstår sålunda ännu så mycket, att under avsevärd tid framåt penningar komma att finnas tillgäng-

liga för ifrågavarande ändamål, även om medlen skulle komma att utnyttjas i något större utsträckning än tidigare avsetts.

De kostnader, som må uppkomma i händelse av lägenhets eller renlappbostads utrymmande och lappens förflyttning till annan lägenhet eller stuga, böra, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, bestridas av medel från statens lappfond, vari jämtländska renbetesfjällens skogsfond numera uppgått. Flyttningsbidrag synes böra utgå med högst 2 000 kronor för varje flyttad lappfamilj.

Enligt utredningsmannens förslag skall kronan övertaga *ansvaret för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å de i kungörelsen nr 484/1941 avsedda lägenheterna*. Härom har utredningsmannen anfört.

För kronatorp och i praktiken även för fjällägenheter gäller, att kronan svarar för lägenheterna åvilande skatter och onera. Skatt och annan allmän tunga, som utgå för lägenhet upplåten enligt kungörelsen nr 484/1941, skall däremot såsom huvudregel erläggas av lägenhetens innehavare. Vid första upplåtelsen av jordbrukslägenhet kan emellertid egnahemsnämnden medgiva arrendatorn frihet, dock högst under 15 år, från erläggande av arrende; och skall under sådan tidsperiod kronan ansvara för dylika onera. I fråga om bostadslägenhet finnes icke denna möjlighet.

Utredningsmannen ifrågasätter, om icke sådan ändring bör vidtagas i 1941 års kungörelse, att kronan alltid ansvarar för skatt och allmän tunga, som belöpa å de i kungörelsen avsedda lägenheterna. Önskvärt är att beträffande samtliga upplåtelseformer, varom här är fråga, enhetliga bestämmelser gälla med avseende å skatters erläggande och ansvaret för annan allmän tunga. Ej minst synas innehavarna av de lapplägenheter, som upplåtas enligt 1941 års kungörelse, böra ha samma lättnad som innehavarna av andra liknande lägenheter. Ofta ha lapplägenheterna med hänsyn till förvärvsmöjligheterna för deras innehavare en sämre ställning än andra lägenheter. I de flesta fallen torde även de lapska lägenhetsinnehavarna vara i svaga ekonomiska omständigheter. Det förhållandet, att för bostadslägenheterna ej utgår lega, synes icke böra medföra ändring i regeln.

Utredningsmannens förslag rörande de före ikraftträdandet av kungörelsen nr 484/1941 upptagna lägenheterna har i princip tillstyrkts i samtliga över förslaget avgivna yttranden. Statskontoret har emellertid understrukt viken av att endast sådana upplåtelser bleve föremål för reglering som med hänsyn till lägenheternas lämplighet för sitt ändamål och innehavarens personliga kvalifikationer kunde förväntas bliva bestående. Lägenheternas indelning i å ena sidan jordbrukslägenheter samt å andra sidan bostadslägenheter, renlappbostäder och sådana lägenheter, som omedelbart efter de nuvarande innehavarnas bortgång skulle nedläggas, borde ske efter mycket stränga linjer, då det icke kunde arses försvarligt att med statsbidrag uppföra ekonomibyggnader och verkställa odlingar å lägenheter, som saknade förutsättningar att kunna utvecklas till självständiga jordbruk. Av yttrandena må beträffande förevarande förslag här i övrigt återgivas följande.

I fråga om den av utredningsmannen föreslagna inventeringen av lägenhetsbeståndet har *egnahemsstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Egnahemsstyrelsen finner det påkallat att, därest ifrågavarande lägenheter på sätt utredningsmannen föreslagit överföras till egnahemsorganisationens

förvaltning, en inventering sker till utrönande av huru i varje särskilt fall lämpligen bör förfaras med lägenheterna. Däremot synes det styrelsen icke erforderligt att för denna uppgift föranstalta om någon särskild nämnd. Det bedömande av förfarandet med lägenheterna, som avses skola ske, torde få ankomma på egnahemsnämnden. Det synes då mest lämpligt att inventeringen ledes av egnahemsdirektören, å vilken det torde få ankomma att i nämnden föredraga dessa med själva övergången sammanhängande frågor. Denne besitter också sådan sakkunskap på jordbrukets område, som enligt utredningsmannen bör finnas företrädd vid inventeringen. I denna torde vidare föreståndaren för egnahemsnämndens byggnadskontor böra deltaga såsom byggnadssakkunnig och såsom varande den befattningshavare som framdeles skulle få den närmaste tillsynen över byggheten å lägenheterna. Jämlikt kungörelsen nr 484/1941 skall vid handläggning i egnahemsnämnden av ärende som avses i kungörelsen vederbörande lappfogde ingå såsom ledamot i nämnden. Då sagda kungörelse enligt förslaget skulle bliva tillämplig även å nu ifrågavarande lägenheter, torde nämnden vara oförhindrad att anlita lappfogden i länet för deltagande i inventeringen.

Domänstyrelsen och överjägmästaren i mellersta Norrlands distrikt ha förordat att i den av utredningsmannen föreslagna inventeringsnämnden skulle ingå även förvaltaren av renbetesfjällens skogar. Såsom skäl härför har framhållits, att vid inventeringen borde undersökas möjligheterna till arbetssamt tillgången till skogsförnödenheter, jakt och fiske. Domänstyrelsen har vidare anfört, att eftersom samtliga ifrågavarande lägenheter vore belägna å renbetesfjällen, förvaltaren av renbetesfjällens skogar, vilken bäst kände de lokala förhållandena, borde inträda såsom ledamot av egnahemsnämnden vid behandlingen av alla frågor, som avsåge upplåtelse av dessa lägenheter.

Det av utredningsmannen framlagda förslaget att kronan skall övertaga *ansvaret för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å de i kungörelsen nr 484/1941 avsedda lägenheterna*, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden utom det som avgivits av statskontoret. Rörande denna fråga har *statskontoret* anfört.

Såsom motiv för ifrågavarande förslag har endast anförts önskvärdheten av enhetliga bestämmelser angående skatters erläggande för å ena sidan kronotorpare och arrendatorer samt å andra sidan innehavare av lapplägenheter. Enligt ämbetsverkets uppfattning synes förefintlig olikhet på detta område vara fullt naturlig. För kronotorpare och arrendatorer torde nämligen befrielse från skattskyldigheten kunna kompenseras genom högre arrendebelopp, vilken utväg ej står till buds beträffande lapplägenheterna, där arrendator kan erhålla befrielse från att erlagga arrende under högst 15 år och innehavare av bostadslägenhet är helt befriad från lega.

I ett av yttrandena ha föreslagits *ytterligare ändringar i kungörelsen nr 484/1941. Lappfogden i Jämtlands län* har sålunda förordat, att kungörelsen skulle göras tillämplig även å mark i Kopparbergs län, att i kungörelsen skulle angivas att egnahemsnämnden skulle kunna få virke för byggnader å jordbrukslägenhet utsynat å kronomark samt att byggnadsbidraget till innehavare av bostadslägenhet skulle höjas från 2 500 kronor till 6 000 kronor. Lappfogden har härom anfört i huvudsak följande.

I Idre lappby i Kopparbergs län finnes en lapp, som tidigare drivit renskötsel. Han har varit ordningsman i Idre lappby, är född där och har vistats där hela sitt liv. Hos egnahemsnämnden har han anhållit om upplåtelse av bostadslägenhet, avsedd att ordnas å Gröveldalens kronopark, som ingår i det till renskötsel upplåtna området i Idre socken. Lämplig plats för bostadslägenheten synes föreligga väster om Grövelån ungefär 2—3 km nedanför åns utlopp ur Grövelsjön. Kungörelsen nr 484/1941 torde emellertid lägga hinder i vägen för den sökta upplåtelsen. Likväl synes det utan vidare vara klart, att lapp, som drivit renskötsel i Idre lappby skall få bo kvar där, även sedan han blivit gammal.

Enligt kungörelsen nr 484/1941 äger arrendator av jordbrukslägenhet att från kronans mark erhålla nödigt virke till reparationer. En uttrycklig bestämmelse om rätt för egnahemsnämnden att få virke till byggnader å jordbrukslägenhet utsynat å kronomark synes erforderlig för att kunna åberopas såväl när virke begäres hos vederbörande revirförvaltare som vid redovisning till domänstyrelsen av sålunda utlämnat virke.

Byggnadsbidraget till innehavare av bostadslägenhet torde för närvarande vara alltför lågt, enär priserna på arbetskraft och byggnadsmaterial stigit avsevärt sedan 1941. Med hänsyn till verkställda kostnadsberäkningar för en stuga med ett rum synes ett bidrag av minst 6 000 kronor erfordras. Om byggnadshjälpen i dessa fall icke blir tillräcklig, måste lappen taga av de besparingar, han avsett att leva av under sin ålderdom. Byggnadsbidraget synes därför böra höjas till minst 6 000 kronor.

*Före-
draganden.*

Genom kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse å lappar av lägenheter å kronomark m. m. har avsetts ej blott att lämna lapparna bistånd vid övergång till fast bosättning utan även att för framtiden förhindra att lappar, som icke längre driva renskötsel, okontrollerat upptaga lägenheter å renbetesfjällen. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, finnes emellertid i Jämtlands län ett icke obetydligt antal lägenheter, vilka före ikraftträdandet av nämnda kungörelse utan tillstånd upptagits av lappar. Då oklarhet i åtskilliga hänseenden råder om sistnämnda lägenhetsinnehavares ställning, såsom i fråga om deras rätt att tillgodogöra sig vissa nyttigheter å renbetesfjällen, synes det önskvärt att dessa lägenheter bliva föremål för reglering. Det torde härvid vara lämpligast att i överensstämmelse med utredningsmannens förslag, vilket biträtts i samtliga avgivna yttranden, bestämmelserna i förenämnda kungörelse i huvudsakliga delar göras tillämpliga å de äldre lägenheterna. Härigenom vinnes även den fördelen att innehavarna av dessa lägenheter kunna erhålla det bistånd, som enligt kungörelsen kan givas innehavarna av de däri avsedda lägenheterna.

Emellertid torde en reglering helt i anslutning till kungörelsen nr 484/1941 icke vara möjlig med hänsyn till de förutsättningar med avseende å innehavarens personliga kvalifikationer, ställets läge och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt, som uppställas i kungörelsen. I dessa hänseenden torde undantagsbestämmelser vara erforderliga. Vad utredningsmannen härutinnan föreslagit finner jag mig böra biträda. Det torde sålunda böra föreskrivas, att upplåtelse må ske till person av lapsk stam, även om denne icke intager den ställning i förhållande till renskötseln som enligt kungörelsen är förut-

sättning för upplåtelse av lägenhet. Undantag synes, där särskilda förhållanden därtill föranleda, även böra göras i fråga om övriga i kungörelsen angivna personliga kvalifikationer. Eftergifter torde likaså få göras beträffande de i kungörelsen uppställda fordringarna å lägenhets lämplighet för jordbruk. För upplåtelse av äldre lägenhet såsom jordbrukslägenhet bör dock i regel fordras, att jordbruket ensamt eller jämte andra stadigvarande förvärvsmöjligheter i orten bereder innehavaren och hans familj ett väsentligt bidrag till deras utkomst. I fråga om upplåtelse av äldre lägenhet för jordbruksändamål torde — i överensstämmelse med vad i motsvarande hänseende gäller om upplåtelse av ny lägenhet — böra föreskrivas, att erforderliga byggnader och övriga anläggningar skola genom kronans försorg försättas i brukbart och fullständigt skick. Därest lägenhetsinnehavaren, innan de föreslagna bestämmelserna blivit tillämpliga å honom, själv uppfört eller bekostat byggnader och anläggningar för jordbruket och kronans kostnader för lägenhetens iordningställande på grund härav bliva lägre än eljest skulle ha varit fallet, torde skälig nedsättning av årsavgiften för lägenheten få medgivas innehavaren. I enlighet med utredningsmannens förslag synas äldre lägenheter, vilkas upplåtande icke kan medgivas ens enligt de nu föreslagna reglerna, böra antingen omedelbart nedläggas eller förflyttas eller upplåtas till de nuvarande innehavarna med livstidsnyttjanderätt. Vid behandlingen av frågor rörande de äldre lägenheterna torde såsom ledamot i egnahemsnämnden böra inträda förvaltaren av renbetesfjällens skogar i stället för vederbörande överjägmästare.

För utrönande av de äldre lägenheternas beskaffenhet och lämpligaste sättet för deras disposition synes såsom utredningsmannen föreslagit böra verkställas en inventering. Denna torde böra utföras genom egnahemsnämndens försorg med biträde av lappfogden och förvaltaren av renbetesfjällens skogar eller ock av en särskild nämnd. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter härom.

De för genomförandet av den förordade omläggningen erforderliga medlen synas böra bestridas av vad som ur statens lappfond ställts till förfogande för upplåtelser enligt kungörelsen nr 484/1941. Av medel från nämnda fond torde även böra bestridas kostnaderna för lägenhets eller renlappbostads nedläggande och innehavarens förflyttning. Flyttningsbidrag torde efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall få utgå med högst 2 000 kronor för varje flyttad lappfamilj.

Såsom utredningsmannen framhållit svarar kronan för kronotorp åvilande skatter. Även i lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas numera, att arrendatorn ej må förpliktas att ansvara för sådan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga, som enligt lag eller författning åligger jordägaren. Däremot skola i regel skatter, som utgå för lägenhet upplåten enligt kungörelsen nr 484/1941, erläggas av lägenhetens innehavare. Med hänsyn till ifrågavarande lägenhetsinnehavares ställning torde de böra erhålla samma förmån som kronotorparna. Kronan bör därför såsom ock utredningsmannen föreslagit övertaga ansvaret för dessa lägenheter åvilande skatter.

I samband med den av mig sålunda förordade ändringen i kungörelsen nr 484/1941 torde det vara lämpligt, att de i kungörelsen meddelade föreskrifterna om underhållsskyldighet i fråga om byggnader och övriga anläggningar å jordbrukslägenhet, vilka föreskrifter tillkommo före den år 1942 antagna sociala arrendelagstiftningen, erhålla sådan utformning att de huvudsakligen ansluta sig till motsvarande stadganden i nämnda lagstiftning och de år 1943 utfärdade bestämmelserna om upplåtelse av kronotorp.

Vad angår de av lappfogden i Jämtlands län framförda förslagen om ändringar i kungörelsen nr 484/1941, torde tillräckliga skäl knappast föreligga att utvidga tillämpningsområdet för kungörelsen till att omfatta jämväl Kopparbergs län. Utan särskild föreskrift därom i kungörelsen torde det vara klart, att egnahemsnämnden äger få virke till byggnader å jordbrukslägenhet utsynat å kronomark. Däremot torde såsom lappfogden framhållit det enligt gällande bestämmelser till innehavare av bostadslägenhet utgående byggnadsbidraget, 2 500 kronor, med hänsyn till nuvarande byggnadskostnader vara alltför lågt. En höjning av beloppet synes därför påkallad. En viss tvekan kan uppenbarligen råda om vilken höjning som skäligen bör komma till stånd. Jag förordar emellertid att byggnadsbidraget ökas till högst 5 000 kronor.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat beslut i förevarande ärende, utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva att vad i kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. stadgas må i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förut anförut tillämpas jämväl beträffande upplåtelse till lapp av lägenhet, som före kungörelsens ikraftträdande upptagits å renbetesfjällen i Jämtlands län och av honom innehaves vid tiden för upplåtelsen,

dels ock godkänna de förslag i övrigt, som av mig i det föregående tillstyrkts.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Einar Herlitz.